

A. Habisch: Manželství jako model úspěchu

Často se hovoří o prospěšnosti manželství. Vedle často zmiňovaného pevného zázemí pro děti lze hovořit i o pozitivním vlivu na život jednotlivce. Tímto tématem se zabývá profesor katolické univerzity v německém Eichstättu André Habisch ve své knize *Erfolgsmodell Ehe – Manželství jako model úspěchu*.

Cílem knihy (s odkazem na empirická šetření) je představit manželství jako nejdůležitější společenskou instituci, která umožňuje jak mnohým mužům a ženám, tak i celé společnosti dosahovat žádoucí prosperity a osobního štěstí.

Knihou odpovídá na existující polemiku v SRN, v níž se stále častěji ozývají hlasy zpochybňující článek 6 německé ústavy, který hovoří o zvláštní ochraně státu pro manželství a rodinu. Zdá se, že společnost má stále větší zájem na podpoře jednotlivých členů rodiny a bere stále menší ohled na fakt, zda je rodina založena na manželství či nikoli. (Nelze přehlédnout ani sílící tlaky na legalizaci manželství homosexuálů a nárůst nesezdaného soužití bezdětných heterosexuálních párů.) S těmito tendencemi koresponduje nárůst věku žen a mužů při uzavírání prvních sňatků, nárůst rozvodovosti i procenta dětí narozených mimo manželství.

Po tomto obecném vymezení tématu autor nejprve načrtává historický vývoj instituce manželství. Dochází k závěru, že manželství jako právně zakotvené spojení obou pohlaví bylo za všech dob a téměř ve všech kulturách centrální společenskou institucí. Rodina byla většinou významnou autonomní ekonomickou jednotkou. Tento fakt dával manželství velkou váhu. Industrializací skončila původní autonomie rodiny a stát začal přebírat v důsledku společenské dělby práce a specializace důležité sociální funkce a společnost považovala rodinu jako jedinečné místo osobní blízkosti a setkání. Z tohoto pohledu je rodina nezastupitelná. Vlivem ideálu romantické lásky roste potřeba rodinného modelu, v němž je pro nukleární rodinu vymezen prostor „individuální“ sféry, která pěstuje domácí svébytnou kulturu. Manžel zajišťuje styk s vnějším světem, manželka pečuje nejen o domácnost, ale i o domácí kulturu a výchovu dětí a poskytuje pohostinství. I když byl tento ideál v 19. století pro většinu obyvatelstva nedostupný (následovaly jej jen měšťanské vrstvy), ve 20. století se stal díky hospodářskému pokroku dostupným pro mnohem větší počet obyvatelstva. Autor dokazuje, že v 21. století je potřebné a oprávněné se opět vrátit k takovému pohledu na manželství, který by zohledňoval i jeho ekonomickou důležitost. Manželství musí být viděno z co možná nejširší perspektivy, v systému četných vzájemných souvislostí a funkcí v rámci moderní společnosti. Jenom tehdy je zdůvodnitelná ochrana manželství a rodiny v rámci státního zřízení. Tento metodický postup je shodný se zavedenou praxí, podle níž se odvozuje právní postavení podniku z jeho postavení v rámci národního hospodářství, a ne na základě jeho vnitřního uspořádání.

Společenské postavení – ohodnocení rodiny – je poznamenáno nevyrovnanou daňovou zátěží rodičovské generace a stávajícím důchodovým systémem, který neocenuje rozhodující „příspěvek“ těch, kteří pečují o výchovu svých dětí. V budoucnu budou profitovat na objemu výsledků práce dnešních dětí (podle stávajícího systému) příslušníci dnešní rodičovské generace podle výše naspořených vlastních finančních prostředků, nezávisle na tom, zda děti na svět přivedli (a vychovali) či nikoli. Pokud bude počítána míra jejich podílu podle nynější metodiky, budou ve výhodě proti těm, kteří v důsledku péče o děti nemohli přispívat do systému srovnatelnými částkami a nesli navíc náklady spojené s výchovou budoucí generace.

Vlivem neutěšené demografické situace v dnešní Evropě stoupá prestiž rodiny. Ve společenské diskusi se však manželství stále častěji odděluje od rodiny. Sňatky uzavírané v období, kdy je dítě „na cestě“, však svědčí o tom, že existuje stále povědomí o manželství jako základu rodiny s dětmi.

Na druhé straně ale vzrostly nároky na partnerství do té míry, že se od 70. let minulého století považuje za správné, když se manželé kvůli sobě i dětem v případě trvajících neshod rozvedou. Původní snaha nezatěžovat děti dalšími následky z rozbitých vztahů postupně dozrála až k tomu, že dnešní společnost nejen zrovnoprávňuje domácnosti samoživitelů a samoživitelek, ale snaží se stavět hodnotu této životní formy na stejnou úroveň s manželskou rodinou. Při tom nerespektuje empiricky podložený požadavek vývojové psychologie podporovat prostředí stabilní a citově stálé jako optimální pro výchovu dětí. Tento požadavek splňuje nejlépe manželství, které vytváří prostor pro jistotu a perspektivitu vztahů mezi rodiči, z níž mají užitek i děti. I přes společenskou podporu rodiny samoživitelů ukazují šetření na citelně nižší příjem a s ním spojené ohrožení sociálním vyloučením, na menší pomoc rodičů při zvládnání školních nároků jejich dětí

i objemu času jak otců, tak matek, který svým dětem mohou věnovat. Kniha uvádí dále celou řadu negativních vlivů rozvodů na zdraví dětí i další kariérní dráhu rodičů.

Další pasáž knihy se zabývá významem samotného manželství – tedy i bezdětného. Na základě výzkumů z USA autor dokazuje, že manželství přináší v oblasti sexuální větší uspokojení. Subjektivní pocit zdraví je u lidí žijících v manželství větší, objektivně se dožívají i vyššího věku. Mužům vnáší manželství do života řád a ženám vyšší životní úroveň. Mužům se dostává v manželství navíc zvláštní „manželské prémie“. Manželství podporuje jejich sociální dovednosti a schopnosti, podporuje jeho výkonnost v práci. Prémie je přímo úměrná k výši vzdělání manželky. Nezanedbatelná je i vzájemná pomoc manželů a výhody plynoucí ze společného užívání majetku.

Situace vypadá složitěji pro vdané ženy s dětmi. Je způsobena zvláště obtížemi při sladování rodiny a zaměstnání. Také investice ženy do kariérního růstu svého muže není beze zbytku „vratná“. V současné době se vlivem zvyšování rozvodovosti i tlaků feministických kruhů situace mění a vývoj se pohybuje v jakémsi začarovaném kruhu: zvyšování rozvodovosti snižuje jistotu pevnosti manželského vztahu, to méně stimuluje k investicím do těchto vztahů, posiluje individualismus mezi manželi a opět vede k vyšší rozvodovosti.

I přes tyto tendence je však možno empiricky dokázat, že spokojenost vdaných žen v zaměstnání je ve srovnání s neprovdanými ženami podstatně vyšší. (Totéž se týká žen s dětmi – vdaných i nevdaných.)

Autor zajímavě odpovídá na námitku, že uzavření manželství jakožto celoživotního vztahu odporuje potřebě člověka po svobodě. Říká, že již v antickém Řecku poukazuje báje o Odysseovi na způsob, jak dosáhnout rozvoje své svobody tím, že v budoucnu vyloučí některé možnosti vlastního jednání v zájmu rozšíření prostoru pro svoje jednání.

V souhrnu lze říct, že s délkou manželství roste i lepší materiální vybavení domácnosti v porovnání s domácnostmi samoživitelů.

Společnost stojí před řešením otázky ochrany manželství státem, který je světonázorově neutrální, a proto nechce dávat žádné morální předpisy svým občanům. Uvedené důvody svědčí pro nutnost ochrany manželství i přes tuto skutečnost. Pokud se stát k ochraně již rozhodne, vyvstává otázka, jaké prostředky k tomu použít. Zkušenost ukazuje, že aktivní rodinná politika s orientací na politiku podporující uskutečňování rodinných přání (Bevölkerungspolitik) nese plody, i když dlouhodobě a zprostředkovaně přes změny kulturních a životních zvyklostí.

Je nutná změna způsobu uvažování o nutných změnách: impulzy pro změny nemají vycházet „od státu“, ale „od občana“ – pro vládu potom platí: „neveslovat, ale kormidlovat“.

Je velmi potřebné dostat se od romanticko-humanistického přehlížení ekonomických souvislostí k chápání světa v duchu 21. století, které zdůrazňuje funkční souvislosti. Heslem 20. století je „vybojovaná svoboda“, heslem 21. století by měla být „vybojovaná závislost“, protože společenství lidí (které předpokládá vzájemnou závislost a zodpovědnost) vytváří sociální a kulturní kapitál. Autor poukazuje na skutečnost, že církve tento trend pochopila. V počátcích křesťanství, kdy byla považována za společenskou buňku rodina reprezentovaná mužem, církve zdůrazňovala individuální důstojnost muže i ženy. V období individualismu zdůrazňuje význam rodiny jako místa solidarity a manželství jako společenství dvou rovnocenných partnerů.

Pozitivní vliv manželství na partnerství:

- Vzájemná jistota očekávání (Erwartungssicherheit) = důvěra ve stabilitu spojená/podmíněná plně rozvinutým manželstvím je základním předpokladem pro investice do partnerství. (Obdoba k právnímu zajištění majetku, z něhož profitují i ti, kteří majetek nemají.)
- Prémie z manželství (Ehe-Prämie) – úspěšnost mužů na trhu práce díky (pěči) investicím manželek do jejich pracovní síly.
- Prostředkem podpory manželství na lokální úrovni jsou poradny – manželské i rodinné.

Vliv ochrany manželství na rozvodovost:

- Při uzákonění „rozvodu na požádání“ se snížily investice manželek do „prémie“, a tím se silně zmenšila výhoda z manželství pro oba a zvýšila pravděpodobnost rozvodu. Došlo ke změně „manželské kultury“

(Ehekultur) – pro mnohé partnery již nestojí v popředí rozmnožení jejich společných předností, ale individuální rozdělení společného výnosu.

- Změny v opatřeních chránící manželství způsobují i snižování sňatečnosti.
- Zuzování opatření snižují atraktivnost manželství.
- Ulehčení rozvodového řízení snižuje pravděpodobnost hledání cest ke smíření, a tím k prohlubování vztahů.
- Např. na Floridě jsou nižší svatební výdaje, pokud pár absolvoval přípravu.

Závěr:

Na společenské úrovni je manželství, stejně tak jako uspořádání majetkových poměrů, nosným pilířem svobodného státního zřízení. Klíčovým úkolem politicko-společenského systému, který je orientován na solidaritu a lidskost, je ochránit tuto instituci před erozí tak, aby mohla čelit výzvám 21. století.

Přeložila a zpracovala: Marie Ujezdská, Národní centrum pro rodinu